

Владан Јончић

Правни факултет, Универзитет у Београду

ОПШТИ ПРОБЛЕМИ У ЗАШТИТИ ЦИВИЛА У ОРУЖАНИМ СУКОБИМА И ИСКУСТВА СРБИЈЕ

Сажетак

Искуства Републике Србије по питању примене међународног права оружаних сукоба су велика. Страдање Србије у медијском рату у коме је право на коришћење међународноправно дозвољених промена статуса цивила и бораца злоупотребљено војном интервенцијом у виду агресије и добар је пример за друге мале земље у њиховим корацима у правцу међународних интеграција. Међународно хуманитарно право је кроз међународне конвенције утврдило заштиту цивила и направило разлику између цивила и бораца. Допунски протоколи на Женевске конвенције из 1977. године омогућили су да учесници оружаних сукоба могу наизменично да мењају статус. Таква одредба је у пракси отворила могућност за злоупотребу тих норми. Овај проблем се намеће и у савременим процесима међународних интеграција. Отварају се овим сумње да међународне интеграције не значе аутоматски и бољитак за мале државе. Намеће се питање да ли су оне тако напредне како на први поглед изгледају?

Кључне речи: Србија, цивили, борци, оружани сукоби, међународно хуманитарно право, женевске конвенције, Протоколи I и II.

ОПШТИ ПРОБЛЕМИ ЗАШТИТЕ ЦИВИЛА

Проблеми у поштовању заштите цивила нису нешто ново у међународном праву. Искуства Србије у вези овог питања су знатна, имајући у виду грађанске ратове током деведесетих година двадесетог века и агресију НАТО пакта на СР Југославију 1999. годи-

не. Та искуства нису мала, али са друге стране, ратови вођени на почетку 21. века указују на извесна понављања и неке новине.

Историја оружаних сукоба и статистички подаци из тих сукоба показују да су страдања цивила у оружаним сукобима била све веће и већа. У Првом светском рату, Другом светском рату, а посебно касније, од Корејског рата до прве деценије 21. века страдања цивила су се знатно увећала. Међународно право је од краја 19. века до данас покушало да пружи правну заштиту цивилном становништву од дејства рата.

Доктрина је већ раније утврдила да су цивили парцијално и не баш поуздано били штићени од последица рата. Од старог века преко средњег до данас, чинили су се покушаји да се путем права заштите цивили. Разлог се може да тражи пре свега у мотивима вођења ратова. Основни мотив је био да се покори противник и да се презму његови ресурси; сировине, драгоцености, земља, руде и радна снага. Управо очување радне снаге као значајног потенцијала за покретање процеса производње, односно, проширење репродукције је био један од основних разлога очувања цивила у животу. Уосталом, разлог покретања војних похода у старом веку био је прибављање радне снаге или наплата откупа.¹⁾ Сврха разликовања цивила и војника током историје оружаних сукоба била је пре у утврђивању бројности противника и негових војних ефектива, а мање хуманитарни разлози, мада се не искључује у неким моменима и овај чинилац.

Савремено међународно хуманитарно право током свог еволутивног развоја стало је на становиште да се борбена дејства изводе само између легалних учесника оружаних сукоба, тј. бораца, дакле, оних који имају право да примењују силу и да се према њима примењује сила. Цивили су врло рано били изузети из ратних чини и остало је до данас да се према њима се не сме примењивати сила. То је био један од основних принципа међународног хуманитарног права. Отуда је Међународни комитет Црвеног крста у својој студији о правилима обичајног међународног хуманитарног права обавезу разликовања цивила од бораца и заштите цивила ставио под број један.²⁾

1) М., R., Devie, *The Evolution of War*, New Haven, 1929.p.12; M., I., Finley, *Slavery in classical Antiquity*, Cambridge, 1968, pp. 190-203; V., Jončić, *Međunarodnoprani status ratnih zarobljenika*, VIZ, Beograd, 2003, str. 27. В., Јончић, *Међународно хуманитарно право*, Правни факултет, Београд, 2010, стр. 20- 21, 37.

2) Jean-Marie Henckaerts /L., Doswald-Beck, (edit.) *Customary International Humanitarian Law*, Vol. I, ICRC, Cambridge, 2005, § 1.

Србија је као правни следбеник СР Југославије постала везана многим међународним уговорима.³⁾ То је случај и са међународним конвенцијама из области међународног хуманитарног права, односно међународног права оружаних сукоба. Посебно је изражено поштовање Србије међународном обичајном праву. Искуства из грађанских ратова и међународни оружани сукоб у виду агресија НАТО пакта на СР Југославију, чија је једна од република била Србија, дају довољно основа да се верује да богато искуство Србије у овим сукобима и њено поштовање међународног права оружаних сукоба отвара широке могућности у њене међународне интеграције. Да би се сагледале те могућности и перспективе неопходно је анализирати степен заштите цивила коју пружа међународно хуманитарно право и проблеме у поштовању заштите цивила у сукобима на крају 20. и почетку 21. века. Ово је посебно значајно да се у овим анализама има у виду искуство Србије у грађанским ратовима на тлу Југославије током деведесетих година, побуне шиптарских терориста на Космету и агресије НАТО- а на њу 1999.године.

МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ СТАТУС И ЗАШТИТА ЦИВИЛА

Међународно обичајно право и међународно уговорно право су заштиту цивила ставиле у први план још на почетку свог развоја. Тако је старо обичајно правило, које се није увек дословце поштовало, скоро опште било прихваћено у току 19. века када је почео развој савременог међународног права оружаних сукоба. Што се тиче уговорног права већ у првим конвенцијама била је предвиђена начелна заштита цивила и цивилних објеката у оружаним сукобима.⁴⁾ Темељна заштита цивилног становништва и цивилних објеката урађена је Женевском конвенцијом о заштити грађанских лица за време рата из 1949.године (Четврта конвенција) и Протоколима I и II из 1977. године.

Конвенција из 1949. године заштићује цивиле у међународним сукобима и делимично и штуро у унутрашњим сукобима (чл. 3. Конвенције). С друге стране Конвенција обавезује цивиле да не предузимају делатности које су штетне по безбедност државе која је запосела њихову територију (чл. 5. Четврте конвенције). Дакле,

---

3) Званично Република Србија се у документима Међународног комитета Црвеног крста води да је приступила Женевским конвенцијама из 1949.године и Протоколима I и II, 16.10.2001.године.

4) Правилник о законима и обичајима рата на копну из Хашке конвенције од 1907.године.

предузимање непријатељских активности од стране цивила Конвенција не дозвољава.

Четврта конвенција је у члану 13. утврдила општу заштиту целокупног становништва на простору на коме се одвијају међународни оружани сукоби и то без икакве неповољне дискриминације, посебно на расу, народност, веру или политичка убеђења. Циљ ове заштите јесте ублажавање патње које собом доноси рат. Општа заштита се односи на све цивиле, а посебно на заштиту појединих категорија цивила у условима борбених дејстава и на заштиту цивилног становништва када падну под власт противника. Конвенција нарочиту пажњу обраћа на заштиту лица на окупираној територији, као и на посебне категорије цивила (заштита жена, деце, странаца, избеглица и апатрида) и на заштиту других категорија цивила (интернирана лица).

Протокол I из 1977. године је у овом делу допунио Конвенцију с циљем прављења јаснијих разлика у свако доба између цивила и бораца и између цивилних и војних објеката (чл. 51. Протокола I). То је било неопходно из разлога што је чланом 44. омогућио лицима са статусом борца, односно цивила, да могу да наизменично да мењају статус. Зато је Протокол све стране у сукобу обавезао да у свако доба праве разлику између цивилног становништва и бораца, као и између цивилних и војних објеката. Исто тако да и лица која претендују на тако мењање статуса стриктно поштују правила за те промене. Предвиђено је да цивилно становништво ужива општу заштиту од опасности које произлазе из војних операција. Лица која наизменично мењају статус могу да очекују заштиту која се пружа цивилима, али само док нису ангажовани у непријатељствима и зато су стране у сукобу дужне да се у свакој прилици придржавају предвиђених правила.

Међународно правна забрана војних активности није само окренута према цивилним лицима, него и према цивилним објектима. Протокол је под општом заштитом обухватио све цивилне објекте, поједине врсте тих објеката (културна добра заштићена још хашким конвенцијама из 1954. године, историјске споменике, уметничка дела, храмове и сл.), објекте неопходне да би цивилно становништво опстало (преживело), заштита природне околине, заштиту грађевина и инсталација које садрже опасне силе (броне, насипе, нуклеарне електране за производњу енергије и сл.), као и забрану напада на војне објекте који су у близини поменутих објеката, ако би такав напад могао да проузрокује ослобађање опасних сила из грађевина или инсталација и довео до тешких губитака ме-

ђу цивилним становништвом (чл. 55 и 56 Протокола I). Протокол обавезује сукобљене стране да предузму мере да се војни објекти и инсталације не нађу у близини заштићених објеката и да предузму мере предосторожности у циљу заштите цивилног становништва, поједине цивиле и цивилне објекте под њиховом управом од опасности које произилазе из војних операција (чл. 58).

Поред поменутих ограничења борбених активности у циљу заштите цивила и цивилних објеката Протокол I предвидео је заштиту места и зона под посебном заштитом. Да би такво место имало тај статус као небрањено место мора да испуњава прецизно одређене услове које је предвидео Протокол. Такво место губи свој заштићени статус када престане да испуњава услове постављене Конвенцијом и Протоколом I, или споразумом сукобљених страна.

Поред небрањених места међународно право познаје и демилитаризоване зоне. Под Демилитаризованим зонама подразумеваја се простор који су сукобљене стране још у доба мира или после избијања непријатељстава изричито писмено или усмено, директно или индиректно (преко силе заштитнице или непристрасне хуманитарне организације) споразумно утврдиле. Демилитаризована зона не губи заштићени статус ако се на том простору нађу полицијске снаге задржане искључиво у циљу одржавања закона и реда.

Поменуте забрана односе се како на међународне оружане сукобе, тако и на немеђународне. Други измењени и допуњени протокол уз Конвенцију о одређеном класичном оружју (чл. 3. § 7), Трећи протокол уз Конвенцију о одређеном класичном оружју у складу са амандманом на члан 1. Конвенције (чл. 2. § 1) и у Отавској конвенцији о забрани антиперсоналних мина потврђују поменуто правило да се мора правити разлика између цивила и бораца (преамбула Конвенције) у циљу заштите цивилног становништва. Протокол I из 1977. године (чл. 50) нешто прецизније и детаљније утврђује заштиту цивила у односу на Четврту конвенцију и што је важно први пут ближе одређује појам цивила.⁵⁾

За разлику од њега, Протокол II допуњује и развија члан 3. заједнички за Женевске конвенције из 1949. године без намере да мења његове постојеће услове за примену. Протокол је обезбедио

---

5) „Члан 50.

1. Цивил је свако лице које не припада једној од категорија лица наведених у члану 4.А (1), (2), (3) и (6) III конвенције и у члану 43. овог протокола. У случају сумње да ли је неко лице цивил, то лице ће се сматрати за цивила.

2. Под цивилним становништвом подразумевају се сва лица која су цивили.

3. Присуство међу цивилним становништвом лица која нису обухваћена дефиницијом цивила не лишава становништво његовог цивилног карактера.“

само минимум заштите за лица у унутрашњим сукобима. Може се сматрати да је Протокол II максимум што се у том тенутку могло да постигне. Улажење у питања суверенитета држава као што је гарантовање заштите побуњеника је само посеби било велики корак у уплитању међународног права у унутрашње правне системе држава. Зато се Протокол II задржао само на гарантовања минимума заштите предвиђених међународним инструментима који гарантују људска права.

Оба протокола понављају обавезу из Четврте женеvске конвенције да се заштићена лица не могу позивати на одредбе протокола да би се угрозио суверенитет државе или одговорност владе да „свим законитим средствима одржава или поново успостави закон и ред у држави или да брани национално јединство и територијални интегритет државе“. Такође, нико се не може да позива ни на једну одредбу из протокола „као оправдање за интервенцију директну или индиректну, из било ког разлога у оружани сукоб или унутрашње или спољне послове високе стране уговорнице на чијој је територији дошло до тог сукоба“. На ову одредбу се скоро потпуно заборавило у пракси када се неке државе (па и УН) позивају на интервенцију у неку државу под видом заштите људских права и уз коришћење института „хуманитарне интервенције“. Додуше, то се ради на перфидан начин преко разних побуњеничких група које себи дају називе са асоцијативним дејством указујући на њихову демократичност и популизам као што су „Слободна армија“, „Народне демократске снаге“, „Либерална народна армија“, „Сиријска Слободна Армија“, „Сиријски национални Савет“ итд. Догађа се да те снаге у кратком временском периоду мењају свој назив што указује на несталност њихових циљева и принципа или се појављује више таквих покрета па је тешко одредити шта им је циљ и која им је политичка платформа.⁶⁾

Значајно питање је утврђивање статуса бораца, у циљу њиховог разликовања од цивила. Женеvске конвенције о заштити лица у међународним оружаним сукобима не помињу борце изричито. То се постиже на основу тумачења ко има право на статус рањеника, болесника, бродоломника, а посебно ратног заробљеника, тако

6) Тако се приликом побуне шиптарског становништва на Космету деведесетих година прошлог века појавило више покрета док се под утицајем спољног фактора нису све те снаге објединиле. У Сирији се још увек не може да утврди да ли делује више покрета или је то један нејединствен са различитим фракцијама. У Либији су почели сукоби са више побуњеничких покрета против званичне власти и до обарања Гадафија се није могло прецизно да утврди да ли су у питању један или више покрета. У завршној фази побуне један број побуњеничких група се успео да споји у један лабав савез. Кохезија тог покрета показала се одмах после завршетка рата када су почели међусобни сукоби између тих фракција.

да се може сматрати да лица поменута у овим конвенцијама имају легалан статус учесника сукоба.⁷⁾ Тек ће касније на новој женеvској конференцији 1974 – 1977. године посвећеној реафирмацији и развоју међународног хуманитарног права да се покрене питање утврђивање статуса бораца и небораца.

Допунски протокол на Женевске конвенције од 12. августа 1949. године о заштити жртава међународних оружаних сукоба из 1977. године (Протокол I) у члану 43. дефинисао је оружане снаге и у ставу 2. је одредио да су сви припадници оружаних снага борци – „што значи да имају право да директно учествују у непријатељствима“. У Конвенцији се не прави разлика између бораца и небораца. Међутим, ако се има у виду да је то само протокол, може да се сматра да се не одриче значај деобе на борца и неборца из Женевских конвенција. Протокол је имао само за циљ да да ближе објашњење која се лица сматрају за борце у оружаном сукобу. Протокол је први пут у чл. 44 ст. 3. супституисао да ће се свако лице (може бити и цивил који је променио статус) које учествује у непријатељствима под условом да отворено носи оружје и то: а) за време сваког војног ангажовања и б) у време када га противник може видети док је ангажован у војном развијању које претходи предузимању напада у коме ће оно учествовати сматрати за легалног учесника оружаних сукоба. Тиме је дефинитивно омогућена промена статуса и наизменично мењање статуса цивила, односно бораца. На конференцији су изнете примедбе и указано на евентуалне проблеме у практичној примени оваквог решења. Показало се после више од тридесет година примене ових решења у пракси да су њихова непотпуност и непрецизност довеле до проблема у поштовању и примени као и злоупотреби ових решења.

Обавезу разликовања цивила од бораца и заштиту цивила од ратних дејстава стипулисала је Четврта женевска конвенција из 1949. године. Колики је значај овог разликовања у циљу заштите цивила од борбених дејстава у оружаним сукобима види се и по значају који је Међународни комитет Црвеног крста дао овом правилу у својој Студији под називом „Обичајно међународно хуманитарно право“. Комитет је ову обавезу предвидео као правило број један. Правило је зановано на широкој пракси држава које су га утврдиле као норму обичајног међународног права примењивог у међународним и немеђународним оружаним сукобима.⁸⁾ Оно је

7) Јончић, В., *Међународноправни статус учесника оружаних сукоба*, Правни факултет, Београд, 2012, стр. 75-153.

8) Многе државе су у својим војним приручницима прихватиле ово правило. Тако, војни приручници, Француске (Jean-Marie Henckaerts /L., Doswald-Beck, (edit.) *Customary In-*

у уској вези са чл. 13. (2) Допунског протокола II који забрањује нападе на цивилно становништво.⁹⁾ Иначе је ова забрана врло стара.¹⁰⁾ Раније конвенције често су је потенцирале. Међутим, слабост овог правила управо је норма утврђена у чл. 42. ст. 3. Допунског протокола I из 1977. године јер дозвољава учесницима оружаног сукоба да могу да мењају статус, тј. да једно време буду борци (узму учешће у оружаном сукобима), а да у неком моменту постану цивили и обратно.

ПРОБЛЕМИ ПОШТОВАЊА ПРАВИЛА О ЗАШТИТИ ЦИВИЛА И ИСКУСТВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Проблеми у поштовању и различитим приступима ових одредаба из Женевских конвенција и протокола искрсли су убрзо по ступању на снагу. Нарочито је овај проблем дошао до изражаја последњих двадесет година, посебно у немеђународним оружаном сукобима.

Да би се применило међународно право оружаног сукоба у неком унутрашњем сукобу неопходно је да се утврди да се ради о унутрашњем сукобу, а не о појединачним актима насиља или немирима ужих размера у некој држави. Примена међународног права оружаног сукоба у унутрашњим сукобима ступа на снагу под одређеним (нејасним) условима. Дакле, све до одређеног тренутка таква интервенција државе према наоружаним лицима која примењују силу против државе и њених органа или изазивају веће ексцесе, ремете јавни ред и мир или изазивају општу несигурност, сматра се као чисто унутрашња ствар државе и нема примене међународног права. Поставља се питање који је то тренутак, односно, који су то критеријуми који одређују када ће неки сукоби да

ternational Humanitarian Law, Vol. II. ICRC, Cambridge, 2005, §§21 и 188), Индонезије (*ibid.*, §§ 192), Израела (*ibid.*, §§25, и 193-194), Шведске (Приручник МХП, *ibid.*, §§ 29), Уједињеног Краљевства (*ibid.*, §§212- 213), САД, (*ibid.*, §§33-334 и 214-215).

9) Забрана напада на цивилно становништво је присутна и у другим међународним уговорима; у Другом измењеном и допуњеном протоколу уз Конвенцију о одређеном класичном оружју, у Протоколу III уз Конвенцију о одређеном класичном оружју која се примењује у немеђународним оружаном сукобима, у Отавској конвенцији о забрани антиперсоналних мина и др.

10) Први пут је ово ово правило поменуто у Петроградској декларацији 1868.године: „... да је једини легитимни циљ који треба државе да имају пред собом за време рата ослабљење војних снага непријатеља...“. Хашке конвенције не прецизирају да се на тај начин мора да прави разлика између цивила и бораца. Међутим, чл. 25. којим се забрањује „напад или бомбардовање било којим средствима небрањене градове, села, насеља или зграде заснован је управо на овом принципу (Хашки правилник чл. 25).

се сматра као одговор државе на појединачне акте насиља и чисто унутрашња ствар државе, а када ће прерасти у грађански рат где међународно право ступа на сцену (одредбе које се односе на немеђународне оружане сукобе) у правом смислу и када се побуњенички покрет прихвата као ентитет и регуларна оружана сила. Узима се једна врло непрецизна формулација (иначе један од услова), а то је да када побуњеничке снаге, поред поменутих услова, још и контролишу знатан део територије на којој су успоставили своју власт.

Колика је то територија, како, по ком критеријуму утврдити ефективност те власти питања су која немају прецизан одговор. У последње време пракса указује да се ово питање решавало од случаја до случаја. Србија има непријатно искуство у случају утврђивања примене међународног права на тлу СФР Југославије из разлога што је признањем насилне сецесије појединих република Југославије од стране дела међународне заједнице унутрашње сукобе (грађанске ратове) утврдила као међународне сукобе. Тако је насилну сецесију, која је недозвољива по међународном праву, прихватила као нешто легитимно и легално и признала одцепљење сецесионистичких република као легално. Искуства Србије у овим одлукама дела међународне заједнице значајна су за њену будућу перцепцију и њених опредељења у одлучивању пред међународним телима и форумима. Да ли прихватити оваква решења и опредељења убудуће? Пред Србијом је огромно искуство у томе и неопходно је имати опредељујући став који је у складу са међународним правом, иако оно није поштовано када је Србија била у питању. За мале земље једино решење у сложеним ситуацијама је да се држе правила и начела међународног права.

У случају Дарфура, приступило се другачијој формули за утврђивање постојања унутрашњег сукоба. Комисија УН о Дарфуру, нашла да је сукоб превазишао оквире чисто грађанских немира и да је прерастао у грађански рат.¹¹⁾ Дакле, Комисија је нашла правни основ за утврђивање постојања оружаног сукоба. У Извештају комисије за Дарфур поменуто је да „побуњеници врше *de facto* контролу над неким областима Дарфура“. С обзиром да је влада укључила у борбена дејства регуларне оружане снаге и паравојне милиције (JANJAVED милицију) и да је притом дошло до масовног бомбардовања села и градова, уз жестоке борбе на широком простору¹²⁾, а да је истовремено побуњеничка армија заузела део територије и да је контролише, сматра се да се овим прешла гра-

11) T. Youngs, 'Sudan: Conflict in Darfur', *House of Commons*, Research Paper 04/51, 2, June 2004, pp. 7–9.

12) *Ibid.*, pp. 9-11; 'Sudan Rebels Reach Khartoum', *BBC News*, 10 May 2008.

ница од спорадичних аката насиља ка општем грађанском рату, а са њим и примена правила међународног права оружаних сукоба (чл. 3. Женевских конвенција и правила Протокола II).¹³⁾ У доктрини има становишта да се у утврђивању постојања оружаног сукоба треба да крене од става Међународног трибунала за бившу Југославију изнетог у случају Тадић.¹⁴⁾ Односно, да само постојање сукоба већ изазива примену међународног хуманитарног права¹⁵⁾, тј., да су све стране у сукобу обавезне да поштују правила оружаних сукоба. Трибунал је у овом случају дефинисао постојање оружаног сукоба и примену правила међународног права оружаних сукоба, односно, међународног хуманитарног права на следећим основама: сагледавају се два аспекта сукоба; интезитет сукоба и организација старана у сукобу. „У оружаном сукобу интерног или мешовитог карактера, ови блиско повезани критеријуми користе се искључиво у циљу да се, као минимум, направи разлика између оружаног сукоба и разбојништва, неорганизованих и краткотрајних побуна, као и терористичких активности које не подлежу међународном хуманитарном праву.“¹⁶⁾ У сваком случају скоро да је опште прихваћен став да се увек првенствено полази од Женевских конвенција и њених Додатних протокола из 1977. године (посебно Протокола II) и званичних коменатара на Женевске конвенције и њене протоколе.¹⁷⁾

У случају Сирије Међународни комитет Црвеног крста је у виду свог саопштења прогласио да је „оружани сукоб у тој земљи грађански рат, што значи да се међународно хуманитарно право има да примењује на територији те земље“.¹⁸⁾

С друге стране, један од основа интернационализације неког унутрашњег сукоба, поред степена масовности и интезитета (по некада нису узимани као значајан чинилац) јесте кршење основних људских права. Овај основ се иначе често користио и користи за оправдање тзв. „хуманитарних интервенција“, које су правни

13) *Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General*, Geneva, 25 January 2005, para. 62.

14) Zeray Yihdego, *op. cit.*, 2009, pp. 45-47.

15) Y. Dinstein, *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*, Cambridge, (2004) pp. 14-16.

16) http://www.un.org/icty/bhs/cases/tadic/judgements/tj970507b/tad-tj970507foot.htm#_ftn46.

17) На ово упућују и поментути аутори, Zeray Yihdego *op. cit.*, 2009, и Y. Dinstein, *op. cit.*, 2004, p. 37; Y. Sandoz, /C., Swinarski/B., Zimmermann, (eds), *Commentary on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949* (1987), 1448-1449.

18) Associated Press, 15.07.2012., (<http://srb.time.mk/read/4d84925eac/8e4d4e43ad/index.html>).

основ за савремени интервенционизам.¹⁹⁾ То је учињено као оправдање за агресију НАТО држава против СР Југославије 1999. године. Касније је исти аргумент искоришћен као разлог војне интервенције против Авганистана, Ирака и Либије. Тренутно се овај аргумент користи у покушајима да се на тим основама донесе резолуција УН о примени строжијих мера (читај, војне интервенције) против Сирије.

Докази о страдању цивила најчешће су од стране западних медија и невладиних организација које се баве праћењем стања људских права у свету или појединим земљама. Међутим, поставља се питање веродостојности извора на основу којих се закључује да је дошло до масовних страдања цивила, односно, до „хуманитарне катастрофе“. Ова кованица често се користи да би се приступило изнуђеном добијању сагласности Савета безбедности УН на примену Главе VII Повеље УН. Србија, што се тиче овог узрока, односно повода, за војне хуманитарне интервенције има изузетно искуство. На првом месту је то „случај села Рачак“ на Космету. „Случај Рачак“ је инсцениран од стране Верификационе мисије ОЕБС-а на Косову и Метохији и њеног шефа Вилијема Вокера. Сукоб полицијских снага са шиптарским терористима у коме је један број терориста изгубило животе у околини овог малог села на Космету представљени су од стране Вокера и његовог тима као страдање цивила од стране српских полицијских снага. У овом случају је сама Мисија изашла вишеструко из свог мандата и супротно правилима међународног права о статусу и деловању оваквих мисија потпуно самоиницијативно и без дозволе земље домаћина у стилу шпијунских и субверзивних манира изашла на терен на коме је већ био припремљен сценарио „страдања цивила“. Да се радило о припадницима терористичке војне формације види се из првих извештаја сниматеља и репортера „Асошијетед преса“, „Монда“, „Фигаро“, „Тајмс“, „Ди Велта“, „Би-Би-Си-ја“ и др.²⁰⁾ Још јаснији доказ о својеврсној гнусној лажи и превари било је признање Хашима Тачија у интервјуу Би-Би-Сију 2000. године када је описујући „јуначку борбу“ и погибију припадника јединице ОВК која се

19) С., Аврамов, *Међународно јавно право*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011, стр. 659-661; Б., Кривокапић, *Међународна људска права*, Правни факултет, Београд, 2010, стр. 400-405; В., Кривокапић, „On the concept of humanitarian and preventive self-defence“, *Adrias*, vol. 14, 2007, pp.5194; S. Savić, „Međunarodno pravo i humanitarna intervencija“, *Međunaroni problemi 1/2007*, str. 5-48; Н., Раичевић, *Хуманитарна интервенција у међународном праву*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2008 (преузето од Б., Кривокапић, *Међународна људска права*, Правни факултет, Београд, 2010).

20) Р., Гаџиновић, *Отимање Косова и Метохије*, ВИНЦ „Војска“, Београд, 2004, стр. 116-117.

борила у Рачку у време „инцидента“. Годину дана касније, 2004. године Медлин Олбрајт је дала изјаву Би-Би-Сију да је био потребан инцидент у Рачку како би се одржао притисак на европске савезнике ради војне интервенције.²¹⁾ Данас је асно да је Рачак вешто иманипулсиан уз помоћ медијске екампање како би се нашао повод за војну интервенцију на СР Југославију. Закасна изјава финских патолога на челу са Хеленом Рантом која је у почетку лагала и поткрепила припремљени сценарио „о масовном страдању цивила од стране полицијских снага“ који су вршили аутопсију погинулих у Рачку да се не ради о страдању цивила само је једна од многих круцијалних доказа да се радило о великој и далекосежној превари.²²⁾ Сценарио из Рачка одлучујуће је утицао је да се донесе одлука о војној интервенцији НАТО-а на СР Југославију. Успешан сценарио примењен у селу Рачак није остао усамљен. Сличне ситуације се касније примењују у другим сукобима како би се изнудила војна интервенција.

Тако је после тзв. „масакра“ након бомбардовања владиних снага града Хоулеа у сиријском грађанском рату, Савет безбедности УН осудио овај покољ, али није навео ко је крив. Одмах је Би-Би-Си приказао слике страдања цивила за које се ускоро открило да су то слике из 2003. године са Ирачког ратишта.²³⁾ Савет УН за људска права који надгледа ситуацију у Сирији признао је да једине податке о покољу добија путем телефонске везе са неидентификованим „поверљивим изворима“.²⁴⁾

Само десет дана касније тај „масакр“ добија нејасан епитаф. Мисија УН је закључила да је већина жртава убијена аутоматским оружјем, а не од последица артиљеријских граната или од хладног оружја, како су тврдили побуњеници и неке западне владе. На основу овог страдања и још неколико чланице НАТО савеза појединачно прекинуле су дипломатске односе са Сиријом. Са прекидом дипломатских односа наговестиле су потенцијални почетак нове „хуманитарне операције“ за спас невиних жртава. Званична изјава Русије била је садржана у неколико кратких реченица. „Шта

21) *Вечерње новости*, 25.01.2004.године (преузето из: Р, Гађиновић, *Отимање Косова и Метохије*, 2004, стр.117.

22) Првобитни налази финских форензичара и касније изјаве Хелене Рант види: *Политика*, 19-01-2004.године (Р, Гађиновић, *op.cit.*, стр. 119-120).

23) “UN Security Council issues statement condemning Houla Massacre“, (<http://rt.com/news/un-security-syria-houla-348/>, посећено септембра, 2012).

24) „UN Commissioner report on Houla? But they only talk to Syrian opposition – by phone“, (<http://rt.com/news/houla-massacre-un-syria-635/>)

се догодило у Либији ? Што се догодило у Ираку ? Да ли су тамо становници постали сигурнији?²⁵⁾

Други проблем који се појавио у јасном разликовању цивила и бораца у оружаним сукобима нарочито је дошао до изражаја у оружаним сукобима у градовима. Коришћење наоружаних цивила – бораца у пракси је попримио веће размере у насељеним местима у односу на борбена дејства на отвореном простору, ван насеља, јер су се у највећем броју сукоба борбе одвијале у урбаним срединама. Овакав начин ратовања дошао је до изражаја у унутрашњим оружаним сукобима, (грађанским ратовима). Без видљивих обележја, без униформе, само са оружјем у рукама, побуњеници су често били бркани са цивилима. У више случајева легалне оружане снаге су из разлога војне потребе примењивале силу током извођења војних операција без много обзира на присутност цивила. Без намере да се улази у разматрање намерног или ненамерног напада на таква лица, може да се закључи да је повећан проценат страдања цивила у унутрашњим оружаним сукобима. на то указује пракса оружаних сукоба у току целог 20 века и почком 21. С друге стране, побуњеници су у великом броју почели да користе ову предност њиховог неразликовања од цивила. Нешто због слабе обскрбљености војним материјалом, нешто због недисциплине, углавном у већини таквих сукоба, посебно на почетку рата, побуњеници су масовно били у цивилној одећи и без икавог обележја само са оружјем које се често и није јасно видело да је у њиховим рукама.

У току сукоба на тлу СФР Југославије и касније у сукобима шиптарских терориста са полицијским снагама СР Југославије и Р. Србије на Космету масовно је коришћена верзија учествовања цивила у сукобима под одредницом међународног права о праву на наизменичну промену статуса цивила и бораца.

Што се тиче тешког наоружања, сукоби у Либији показали су да су се масовно користила цивилна возила, посебно од стране побуњеника са постављеним оружјем на тим возилим, тако да су се из даљине тешко могла да распознају. Касније су због дејства НАТО авијације либијске оружане снаге почеле такође да користе цивилна возила (или да маскирају војна возила у цивилна) за своје тешко наоружање.

Питање заштите цивила у оружаним сукобима је тако постало врло компликовано. Као што је изнето, цивили по новим решењима у међународном праву оружаних сукоба могу да мењају

---

25) No Libya-style scenario to bring down President Assad: Putin, (<http://www.presstv.ir/detail/2012/06/02/244216/no-libyalike-scenario-in-syria/>).

статус што отежава распознавање њиховог статуса. Да би наоружани цивили који претендују на статус цивила прешли у овај статус, довољно је само да одбаце оружје и да се помешају са неспорним цивилима, па да већ имају статус цивила. Додуше, чл. 44. ст. 3. Протокола I и правило 1. Обичајног међународног права захтевају од бораца да се разликују од цивила, али само „док су ангажовани у нападу или војној операцији или у припреми за напад“. Проблем настаје у случају смрти или рањавања таквог борца који мења статус. Он је борац и дужан је да се разликује само у току борбених дејстава и то тако што је у обавези да док суделује у борбеним дејствима мора отворено да носи оружје (једини видљив знак да је учесник оружаног сукоба), да се придржава правила и обичаја рата и да је организован, тј. да постоји систем организације и на тим основама утврђена одговорност (по систему субординације) лица за акте својих потчињених. Међутим, како разликовати у градским борбама дозвољене мете, наоружане цивиле, који претендују на статус бораца од обичних цивила кад је у таквим ситуацијама врло тешко уочити лица која отворено носе оружје од неоружаних цивила. У случају да такво лице одбаци оружје или погине оно се може да третира као цивил. Накнадно утврђивање статуса лица која су погинула је непоуздано. Мртва лица која на себи имају цивилну одећу и немају код себе оружје уобичајено се сматрају да су цивили. Тешко је утврдити да ли су та лица пре смрти били учесници сукоба или несрећно настрадали цивили у борбама у насељеним местима? У борбеним дејствима се оружје узима од погинулих и тај једини видљиви знак разликовања цивила од бораца нестаје. Разуме се да су у овим случајевима могуће разне комбинације избегавања признања да се ради о борцима. Таква лица често се приказују као настрадали цивили, што све значајно доприноси медијској и пропагандној хајци против легалне власти у смислу оптужбе да су војне снаге легалне власти вршиле одмазду према цивилима. Пракса прикривеног и нејасног учешћа цивила у борбеним дејствима и злоупотреба статуса цивила, односно бораца узела је маха на крају 20. и почетком 21. века. Масовно коришћење овог нејасног статуса и медијска злоупотреба страдања тзв. „цивила“ прешла је сваку меру да се у једном тренутку морала да призна и осуди ова пракса од неких медија. Тако је у поменутом случају „Рачак“ потпредседник парламентарне скупштине ОЕБС-а Вили Вимер одбацио с гнушањем манипулације које су вршене сниматељи с намером да се испровоцира интервенција НАТО-а на Југославију. Последњи догађаји везани за сукобе у Сирији указују на сличне сценарије, али и одсуство партнерске сарадње неких медија са протагонистима западних политичких кругова. Тако је

часопис „Њујорк Тајмс“ морао да призна да се у сукобима у селу Тремзах у Сирији не ради о масакру цивила од стране регуларних војних снага Сирије, како су медији са Запада по правилу до тада извештавали, већ да се догодио оружани сукоб између сиријске војске и побуњеника и да нема говора „о намерном убијању 200 цивила“.²⁶⁾ Ради се, дакле, о погибији наоружаних побуњеника (бораца) у сукобу са регуларном војском. Последњих месеци у сукобима у Дамаску, Алепу, Сукарију, Сахуру и у околини Хананоа, Опсерваторија за људска права потврдила је да од 37 погинулих у и око једног аутобуса не може да се потврди да ли су они сви војници или цивили.²⁷⁾ Очито се концепт примењен у југословенском грађанском рату („пијаца Маркале“ и „случај села Рачка“) више не може да спроводи као раније у медијском рату. Више је него јасно да се ради о перфидним поступцима у циљу пропагандног рата. Активисти за људска права са седиштем у Лондону огласили су се са саопштењем да је побијено преко 200 цивила у масакру у поменутом селу. У овом случају погинули побуњеници се приказују као намерно побијени грађани од стране сиријских владиних група. Међутим, снимци обелодањени после борби у селу Тремзах недвосмислено указују да се ради о оштрим сукобима војске са побуњеницима.²⁸⁾

Следећи проблем који се годинама поставља у вези са статусом и заштитом цивила јесте међународноправни статус цивилних објеката и њихова заштита у оружаним сукобима, посебно у грађанским ратовима.

Опште је познато да су у сукобима на Космету шиптарски терористи масовно користили цивилне објекте, куће, школе и друге јавне зграде за своје терористичке делатности.

Коришћење цивилних објеката попримило је широке размере. Тако су у сукобима у Дарфуру побуњеници користили цивилне објекте у војне сврхе.²⁹⁾ Слично се догађало и у грађанском рату у Уганди.³⁰⁾ Разуме се да цивили у овим сукобима заиста страдају и то нико не негира. Проблем је што се не може прецизно да утврди

26) <http://www.trojka.rs/beli-svet/32210-sirija-laziran-masakr-civila-video.html>

27) Блиц, online, Beta, 9.9.2012, (http://www.blic.rs/Vesti/Svet/341972/Zestoki-sukobi-sirom-Sirije_posceno_avgusta_2012).

28) Trojka, rs/beli –svet (op. cit., <http://www.trojka.rs/beli-svet/32210-sirija>).

29) Zeray Yihdego, „Darfur and Humanitarian Law: The Protection of Civilians and Civilian Objects“, *Journal of Conflict & Security Law*, Oxford University Press, 2009, p.62.

30) Manisuli Csenyonjo, „Accountability of non-state actors in uganda for war crimes and human rights violations: between amnesty and the international criminal court“, *Journal of Conflict & Security Law*, (2005), vol. 10, no. 3, p. 406.

у којој мери и да ли су били у објектима који нису изгубили статус заштићених цивилних објеката по међународном праву или у објектима који су били коришћени у војне сврхе. Посебно је питање да ли су они цивили или прикривени борци. Тако изјаве званичника из НАТО-а у циљу оправдања страдања цивила у ваздушним бомбардовањима објеката у Либији истичу „дубоко жаљење због било каквих цивилних жртава за које је НАТО могао бити одговоран“ и да је испитан сваки веродостојан навод о нападу на цивиле уз потврду да су „погођени циљеви били легитимни војни циљеви, изабрани у складу са мандатом УН-а“.³¹⁾ Притом је додато да „је НАТО учинио све како би смањио опасност за цивиле, али у сложеној војној кампањи ризик увек постоји“.³²⁾ Дакле, признаје се да је било страдања цивила супротно одредбама Четврте женеуске конвенције и Протокола I и II и правила међународног обичајног права. Међутим, тврдња да су ти објекти били „легитиман војни циљ“ неопходно је било да се образложи, с обзиром да цивилни објекти губе тај статус само у случају да се користе у војне сврхе или да постоји сумња у њихов статус, а онда се они морају да третирају као цивили. Напад на такве „сумњиве објекте“ може да се изведе тек након што се супротна страна упозори на то, односно након предузетих мера предострожности (чл. 19. Четврте женеуске конвенције, чл. 57. Протокола I и Правило 1. и 2. Обичајног међународног хуманитарног права). Присуство других лица међу цивилима не лишава цивиле њиховог статуса и права на заштиту (чл. 50. ст 3. Протокола I).

Од грађанског рата на просторима СФР Југославије деведесетих година до данас, покреће се питање и појављују се масовне оптужбе у вези са нападима на цивилне објекте (бомбардовање насељених места и појединачних цивилних зграда).³³⁾ Последњи случај сукоба у Сирији свеж је пример оптужби од стране медија да војне снаге не поштују статус цивилних објеката, односно да масовно бомбардују градове и друга насељена места, не водећи рачуна о страдању цивила. На том плану међународно право нема засада јасан одговор и решење. Остаје да се на притисак праксе и доктрине, а уз асистенцију субјективних чинилаца у међународном праву покрене то питање.

31) HRW: 72 civila žrtve NATO-a u ratu u Libiji, од 14. маја 2012. г. (<http://balkans.aljazeera.net/makale/hrw-72-civila-zrtve-nato-u-ratu-u-libiji>, посећено, августа 2012).

32) *Ibidem*.

33) В., Јончић, „Повреде правила хуманитарног права и људских права у агресији НАТО-а на Савезну Републику Југославију“, Војно дело, бр.2. ВИЗ, Београд, 2001; В. Јончић, „Маскирање ратних злочина“, Информатор, бр. 1. НИЦ, Београд, 2001. стр. 21-37.

Прихватањем решења од стране међународног права да лица која узму учешће у оружаном сукобу могу да мењају статус и да у једном тренутку буду цивили, а у другом, борци, дуго је тумачено као значајан напредак у циљу заштите цивила и проширења круга лица која имају право на учешће у оружаним сукобима. Многи теоретичари међународног, посебно права оружаних сукоба, славили су ово одлуку као велики напредак малих народа и нових држава,³⁴⁾ бивших колонија у дипломатској борби са великим силама око утврђивања статуса легалних учесника оружаних сукоба. Народи бивших колонија су у време доношења Протокола завршавали своје антиколонијалне и национално – ослободилачке ратове и били су веома спремни да прихвате једну овакву формулацију. За ово решење посебно су биле заинтересоване мале државе које су развијале своју одбрану на општенародном одбрамбеном рату и широком учешћу народа у одбрани од агресије. Нажалост, ово решење претворило се у своју супротност.³⁵⁾ Томе је нарочито допринела нова борбена тактика великих сила да користећи тзв. „побуњенике“ против легалних власти у унутрашњим сукобима у неким државама и коришћењем могућности наизменичне промене статуса цивила и бораца искористи побуњене цивиле као оружану силу против легалне власти у циљу обарања те власти.³⁶⁾ На тај на-

34) Тако, *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*, International Committee of the Red Cross, Geneva, 1987., 512, Commentary, III, pp.67-68 ; Саветовање о актуелним питањима развоја међународног хуманитарног права, *op. cit.*, 1979, стр. 189 -191. М., Kaldor, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Cambridge, 1999; М., Ignatieff, *The Warriors' Honor: Ethnic War and the Modern Conscience*, New York, 1997; Human Security Report 2005: *War and Peace in the 21st Century*, produced by the Human Security Centre of the University of British Columbia, Canada, 2006; Аврамов, С/Крећа, М., *Међународно јавно право*, Савремена администрација, Београд, 2003, стр. 666; Б., Јанковић, *op.cit.*; Z., Vučinić, *Međunarodno ratno i humanitarno pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2006, str. 277-279; G., Perazić, *Međunarodno ratno pravo*, VINC, Beograd, 1986, str. 194; V., Gozze-Gučetić, „Dopunski protokol uz Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata“, *JRMP*, Beograd, br. 3/1977; Gozze-Gučetić, V., „Status borca“, Savetovanje o aktuelnim pitanjima razvoja međunarodnog humanitarnog prava, *Crveni krst Jugoslavije*, Beograd, 1978. стр. 56, 58, 65, 71 ;T., Ropp, „War“, New York, 2000; R. Preston/ S.,Wise, *Men in Arms*, N.York, 2000, p. 134; Final record of the Diplomatic conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law applicable in Armed conflicts, Geneva (1974–1977), Vol. XIV, B. (CDDH/III/SR.33-36.Anex, pp.519, CDDH/III /SR. 33-36, Annex, pp. 526-527, CDDH/III/SR.33-36, Annex, pp.528, CDDH/III/SR.33-36,pp. 531, CDDH/III/SR.33-36, Annex, pp. 542).

35) В., Јончић, „Разликовање цивила од учесника оружаних сукоба у оружаним сукобима“, *Правни живот*, бр. 12 , Удружење правника Србије, Београд, 2011, том IV, стр. 195-219.

36) Случај Либије је посебно карактеристичан јер је у овом случају разоткривена улога неких западних држава у организовању и помагању побуне, као и ангажовању плаћеника као побуњених грађана против „Гадафијевог режима“. (<http://www.nspm.rs/savremeni-svet/tjeri-mejsan-sta-se-zapravo-dogodilo-u-libiji.html>, посећено, septembar, 2012). Слично је и са Сиријом где побуњеници преко Либана добијају оружје и новац од страних „доброчинитеља“. (BBC, News middle East, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15905970>, посећено, avgust, 2012)

чин оне, са једне стране, реализују своје ратне циљеве путем овако прикривене агресије која не може да се докаже, а са друге, губитке побуњеника у живој сили приказују као страдање цивила.³⁷⁾ Коришћење цивила као легалних учесника оеужаних сукоба и могућност замене њиховог нејасног статуса су једна од сегмената нове стратегије и доктрине у³⁸⁾ обличене у полититци „Новог светског поретка“. Уосталом, ово је само један сегмент у новој стратегији у којој је агресија прикривена у савременој високотехнолошкој и софтифицираној револуцији савременог рата коју примењују неке од великих сила, а на првом месту САД са циљем успостаљања светске доминације на Сун-Цуовском правилима успешног вођења рата без оружане боре („вођење рата и победа без рата“).³⁹⁾ У овој високотехнолошкој револуционарној стратегији велики значај има савремена технологија употребе медија у ратне сврхе. Управо тзв. „страдања цивила“ уобличена медијском хајком на високотехнолошким основама користе се као правни основ за тзв. „хуманитарне интервенције“. Погибија тих побуњеника у борбеним дејствима медији тих „умешача“ приказивали су и приказују и данас као тешка страдања цивила, иако се ради о легитимној примени силе према тим побуњеницима – наоружаним цивилима.⁴⁰⁾ Ова пракса већ је била испробана у грађанском рату у Југославији, а посебно у побунама шиптарских терориста на Космету крајем деведесетих година прошлог века („случај Рачак“ итд.), случајеви у Дарфуру, (Судан), у Еритреји (Етиопија),⁴¹⁾ знатан број случајева у тзв. „Арапском пролећу“, Тунис, посебно Либија, Судан, Сирија и др. Поред овог мешања статуса, постоји и проблем статуса побуњеника у унутрашњим оружаним сукобима. Таква лица легална власт тих држава обично сматра криминалцима или терористима⁴²⁾ који

37) Савремена стратегија вођења рата коју су усвојиле велике силе иницирана је искуствима ратова вођених до Вијетнамског рата и прихватањем стратегије и доктрине од стране САД под популарним анзивом „Звездани ратови“ (позната и као „Реганова доктрина“) и истраживањем Алвина и Хајди Тофлер. (А./Х., Тофлер, *Рат и антират*, Паидеа, Београд, 1998).

38) Д., Џонстон, *Сулуди крсташи*, Игам, Београд, 2005.

39) Више о овоме: Д. Николиш, „Ратовање без рата - будућност (идела) америчке доминације светом“, *Српска политичка мисао*, 1/2012, стр.105-129.

40) Знатно се користе пропагандна искуства и медијске преваре путем пропагнде у којој се фотомонтажом монтирају слике страдања цивила. Видети обелодањене лажи снимака из Сирије који су у ствари снимци икоришћени из страдања цивила у Либији, ако су и они аутентични? (<http://www.sandzacke.rs/izdvojeno/medijsko-montiranje-rata/>)

41) Allehone Mulugeta Abebe, „Displacement of Civilians during Armed Conflict in the Light of the Case Law of the Eritrea-Ethiopia Claims Commission“, *Leiden Journal of International Law*, 22, (2009), pp. 823–851.

42) О тероризму и терористима: Brian, M. Jenkins, *International Terrorism a New Mode of Conflict: International Terrorism and World Security*, Croom, Helm, London, 1975; P., Гаһи-

су се подигли против правног и политичког система своје државе. Такав статус они задржавају и сматрају се криминалцима све док побуна не добије статус грађанског рата. До проглашења таквог сукоба за грађански рат може се сматрати да су то појединачни акти насиља, унутрашњи немири итд. Проглашењем ширих немира за грађански рат ступа на снагу, поред унутрашњег права и међународно и то онај његов део који се односи на унутрашње оружане сукобе (на првом месту члан 3. заједнички за све Женевске конвенције из 1949. године, Допунски протокол II и међународно обичајно право). Држава у том случају има извесне обавезе по међународном праву, иако је то чисто њена унутрашња ствар. У том случају обавезе је државе (ако је потписница Протокола II на Женевске конвенције из 1977. године) да поштује минимална права побуњеника, односно чл. 3. Женевских конвенција (у случају да није прихватила Протокол II). Ако такву државу не обавезују ни Конвенције ни Протокол обавезна је према правилима обичајног права. Додуше, Протокол II у чл. 3. изричито одбацује тумачење да се његове одредбе схватају као основ за рушење система власти од стране побуњеника.⁴³⁾ Дакле, ове одредбе у смислу пружања заштите требале би се рестриктивно да тумаче, а никако као широко право. Управо овако широко тумачење ових одредаба пружа широке могућности да учесници немеђународних оружаних сукоба (зло)употребљавају право које је првенствено имало за циљ да заштити учеснике антиколонијалних, национално ослободилачких и одбрамбених ратова (у почетној фази рата када немају међународно признање). Може се сматрати и да редактори Протокола нису имали у виду нити су намеравали да овим одредбама дају широку заштиту или право побуњеника на рушење система власти у сопственој држави путем оружане побуне⁴⁴⁾ нити подстрек за такве акције. Јер, да су то имало у виду, питање да ли би државе учеснице конференције у Женеви 1977. године прихватиле ова решења.

Наша искуства која имамо у ратовима вођеним на крају 20. века на тлу Југославије и посебно агресија НАТО пакта на СР Ју-

новић, *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005; Д., Симеуновић, *Тероризам*, Правни факултет, Београд, 2009.

43) „1. Не може се позивати ни на једну одредбу из овог протокола да би се угрозио суверенитет државе или одговорност владе да свим законитим средствима одржава или поново успостави закон и ред у држави или да брани национално јединство и територијални интегритет државе.

2. Не може се позивати ни на једну одредбу из овог протокола као оправдање за интервенцију директну или индиректну, из било ког разлога у оружани сукоб или унутрашње или спољне послове високе стране уговорнице на чијој је територији дошло до тог сукоба.“ (Чл. 3. Протокола II).

44) Р., Гаџиновић, „Унутрашњи оружани облици угрожавања капацитета безбедности државе“, Страни правни живот, Институт за упоредно право, Београд, 1/2012, стр.10-12.

гославију и Р. Србију 1999. године, као и сукоби са шиптарским терористима деведесетих година 20. века у доброј нас мери легитимишу да у интеграцијама са светом понудимо и своја искуства и своју спремност на поштовање и унапређење међународног хуманитарног права и међународног права уопште.

Vladan Joncic

GENERAL PROBLEMS IN THE PROTECTION OF CIVILIANS IN ARMED CONFLICT AND SERBIAN EXPERIENCE

Summary

The experience of the Republic of Serbia regarding the application of the international law of armed conflict are high. The suffering of the Serbian media war in which the right to use the international legal status of the permitted changes abused civilians and combatants to military intervention in the form of aggression, and a good example for other small countries in their steps towards international integration. International humanitarian law is the protection of international conventions determine civilai and made a distinction between civilians and combatants. Additional Protocols to the Geneva Conventions of 1977. This allowed the participants to the armed conflict can alternately change the status. Such a provision is in practice open to the possibility of abuse of the norms. This problem arises in the contemporary processes of international integration. Open to the suspicion that an internationally integration does not automatically mean improvement for small states. This begs the question whether they are so advanced that at first glance look like?

Keywords: Serbian, civilians, fighters, armed conflicts, international humanitarian law, the Geneva Conventions, Protocols I and II.

ЛИТЕРАТУРА

Allehone Mulugeta Abebe, „Displacement of Civilians during Armed Conflict in the Light of the Case Law of the Eritrea-Ethiopia Claims Commission“, Leiden Journal of International Law, 22, 2009.

Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949, International Committee of the Red Cross, Geneva, 1987.

Devie, M., R., *The Evolution of War*, New Haven, 1929.

- Final record of the Diplomatic conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law applicable in Armed conflicts*, Geneva (1974–1977), Vol. XIV.
- Finley, M., I., *Slavery in classical Antiquity*, Cambridge, 1968.
- Final record of the Diplomatic conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law applicable in Armed conflicts, Geneva (1974–1977), Vol. XIV, B. (CDDH/III/SR.33-36.Anex, CDDH/III /SR. 33-36, Annex, CDDH/III/SR.33-36, Annex, CDDH/III/SR.33-36, CDDH/III/SR.33-36, Annex.
- Gozze-Gučetić, V., „Dopunski protokol uz Ženevske konvencije za zaštitu žrtava rata“, *JRMP*, Beograd, br. 3/1977.
- Gozze-Gučetić, V., „Status borca“, Savetovanje o aktuelnim pitanjima razvoja međunarodnog humanitarnog prava, *Crveni krst Jugoslavije*, Beograd, 1978.
- Human Security Report 2005: *War and Peace in the 21st Century*, produced by the Human Security Centre of the University of British Columbia, Canada, 2006.
- Ignatieff, M., *The Warriors' Honor: Ethnic War and the Modern Conscience*, New York, 1997.
- Jean-Marie Henckaerts /L., Doswald-Beck, (edit.) *Customary International Humanitarian Law*, Vol. I, ICRC, Cambridge, 2005.
- Jenkins, B., M., *International Terrorism a New Mode of Conflict: International Terrorism and World Security*, Croom, Helm, London, 1975.
- Jončić, V., *Međunarodnoprani status ratnih zarobljenika*, VIZ, Beograd, 2003.
- Kaldor, M., *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Cambridge, 1999.
- Krivokapić, B., „On the concept of humanitarian and preventive self-defence“, *Adrias*, vol. 14, 2007.
- Manisuli Csenyonjo, „Accountability of non-state actors in uganda for war crimes and human rights violations: between amnesty and the international criminal court“, *Journal of Conflict & Security Law*, 2005, vol. 10, no. 3.
- Perazić, G., *Međunarodno ratno pravo*, VINC, Beograd, 1986.
- Preston R. / Wise, S., *Men in Arms*, N.York, 2000.
- Ropp, T., „War“, New York, 2000.
- Savić, S., „Međunarodno pravo i humanitarna intervencija“, *Međunarodni problemi*, 1/2007.
- Vučinić, Z., *Međunarodno ratno i humanitarno pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2006.
- Zeray Yihdego, „Darfur and Humanitarian Law: The Protection of Civilians and Civilian Objects“, *Journal of Conflict & Security Law*, Oxford University Press, 2009.
- Аврамов, С., *Међународно јавно право*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд, 2011.
- Аврамов, С/Крећа, М., *Међународно јавно право*, Савремена администрација, Београд, 2003.
- Блиц, online, Beta, 9.9.2012,
- Цонстон, Д., *Сулуди крсташи*, Игам, Београд, 2005.
- Гађиновић, Р., *Отимање Косова и Метохије*, ВИНЦ „Војска“, Београд, 2004.
- Гађиновић, Р., *Безбедносна функција државе*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

- Гаџиновић, Р., *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005;
- Гаџиновић, Р., „Унутрашњи оружани облици угрожавања капацитета безбедности државе“, Страни правни живот, Институт за упоредно право, Београд, 1/2012.
- Извори међународног хуманитарног права*, МКЦК, Београд, 2002.
- Јанковић, Б., *op.cit.*;
- Јончић, В., „Маскирање ратних злочина“, Информатор, бр. 1. НИЦ, Београд, 2001.
- Јончић, В., „Повреде правила хуманитарног права и људских права у агресији НАТО-а на Савезну Републику Југославију“, Војно дело, бр.2. ВИЗ, Београд, 2001.
- Јончић, В., *Међународно хуманитарно право*, Правни факултет, Београд, 2010.
- Јончић, В., *Међународноправни статус учесника оружаних сукоба*, Правни факултет, Београд, 2012.
- Јончић, В., „Разликовање цивила од учесника оружаних сукоба у оружаним сукобима“, *Правни живот*, бр. 12, Удружење правника Србије, Београд, 2011, том IV.
- Кривокапић, Б., *Међународна људска права*, Правни факултет, Београд, 2010.
- Николић, Д., „Ратовање без рата - будућност (идеја) америчке доминације светом“, *Српска политичка мисао*, 1/2012.
- Раичевић, Н., *Хуманитарна интервенција у међународном праву*, докторска дисертација, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2008.
- Саветовање о актуелним питањима развоја међународног хуманитарног права, Црвени крст Југославије, Београд, 1979.
- Симеуновић, Д., *Тероризам*, Правни факултет, Београд, 2009.
- Тофлер, А./Х., *Рат и антират*, Паидеа, Београд, 1998.
- Тројка, rs/beli –svet (op. cit., <http://www.trojka.rs/beli-svet/32210-sirija>).
- (<http://balkans.aljazeera.net/makale/hrw-72-civila-zrtve-nato-u-ratu-u-libiji>, 2012).
- <http://www.trojka.rs/beli-svet/32210-sirija-laziran-masakr-civila-video.html>
- <http://www.blic.rs/Vesti/Svet/341972/Zestoki-sukobi-sirom-Sirije>).
- <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/tjeri-mejsan-sta-se-zapravo-dogodilo-u-libiji.html>.
- BBC, News middle East, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-15905970>
- <http://www.sandzacke.rs/izdvojeno/medijsko-montiranje-rata/>.
- <http://balkans.aljazeera.net/makale/hrw-72-civila-zrtve-nato-u-ratu-u-libiji>.

Resume

Problems in respect of protection of civilians are not new in international law. Serbian experience regarding this issue are significant, given the civil wars of the twentieth century and the NATO aggression against the Federal Republic of Yugoslavia in 1999. year. Serbia as one of the republics of the Yugoslav wars of the experiences of the nineties with such experience provides sufficient grounds to believe that such a

rich experience of Serbia in the conflict and its respect for international law of armed conflict opens wide opportunities in its international integration. In order to realize these possibilities and perspectives necessary to analyze the degree of protection afforded civilians, international humanitarian law and issues in respect of the protection of civilians in conflicts in the late 20th and the beginning of the 21st century.

Modern international humanitarian law during its evolutionary development stopped at the notion that combat operations are performed only between participants of legal abuses, ie. Soldiers, therefore, those who have the right to use force, and that force is applied to them. Civilians were early were exempt from war and it has remained to this day that they are not allowed to apply force. Geneva Convention 1949th The protecting civilians in international conflicts and partly poorly in internal conflicts (Article 3 of the Convention). On the other hand, the Convention obliges civilians not to take activities that are detrimental to the security of the state that has occupied their territory (Article 5 of the Fourth Geneva Convention). So, taking hostile action by the Convention does not allow civilians. Fourth Convention, Article 13 determine the general protection of the entire population in the area where conducting international armed conflict, without any adverse distinction, particularly on race, nationality, religion or political belief. The aim of this protection is to relieve the suffering war brings. General protection applies to all civilians, and in particular the protection of certain categories of civilians in combat conditions and the protection of the civilian population as they fall under the power of the opponent. The Convention pays particular attention to the protection of persons in the occupied territories, as well as to specific categories of civilians (the protection of women, children, foreigners, refugees and stateless persons) and to protect other categories of civilians (internee).

Protocol I of 1977. year in this part supplement the Convention with a view of making clearer distinction at all times between civilians and combatants and between civilian and military objectives (Article 51 of Protocol I). This was necessary because the Article 44 allow persons to the status of combatant or civilian, that can alternately change status. Unlike Protocol I, Protocol II develops and supplements Article 3 common to the Geneva Conventions of 1949. years with no intention of changing its current requirements for the application. The protocol is provided only minimal protection for persons in internal conflicts. It can be said that the Protocol II to the maximum in this point, would be to achieve this.

Problems in respect of the different approaches to these provisions of the Geneva Conventions and protocols emerged soon after the

entry into force. In particular, this issue came to the fore last twenty years, especially in non-international armed conflicts. It opens with a series of questions in the protection of civilians in such conflicts. Of the questions under what conditions effective international humanitarian law in internal conflicts, the question of how to distinguish combatants from civilians while alternately changing status and is done without abuse of international law. It was the conflict in Kosovo in Serbia, but also in other internal conflicts. Examples of this are the conflicts in Darfur, Libya, Syria and other neuralgic places around the world. Our experiences have led to wars in the late 20th century in Yugoslavia and especially NATO aggression on Yugoslavia and the Republic Srbiju 1999. year, and clashes with terrorists Shqipetar nineties of the 20th Ages us in good measure to legitimize the integration with the world and offer their experience and their willingness to respect and promotion of international humanitarian law and international law in general.

---

* Овај рад је примљен 25. новембра 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. децембра 2012. године.